

Tena Štivičić

KLAUSTROFOBIČNI SVIJET
SUPTILNIH NIJANSI

Majka ili kćer? Krvnik ili žrtva? Bespomoćna starica i samoživa kćer ili okrutna majka i požrtvovna, ali poludjela sluškinja? Ili i jedno i drugo - jedino i jedno i drugo. Genijalnost *Ljepotice iz Leenanea* upravo je u tom ping-pongu kojim se naklonost prema likovima, zapravo odbojnost koju osjećamo prema njima, prebacuje stalno s majke na kćer, pa natrag, baš kad pomislimo da smo sigurni tko je *bad guy*.

Martin McDonagh napisao je *Ljepoticu* s 23 godine. Napisao je dramu o Irskoj (kako to jednom dvadesettrogodišnjem dečku iz Londona i priliči), o emigraciji, o otužnom, depresivnom svijetu koji rezultira izopačenim međuljudskim odnosima, o usamljenosti, o stalnoj nadi u snove...

Ali, prvenstveno, napisao je dramu o tome koliko nezamislivo teški i brutalni mogu biti odnosi između dvoje najbližih ljudi, upućenih jedno na drugo, ovisnih jedno o drugome, odnosi u kojima međusobno mrcvarenje postaje nezaustavljivi modus vivendi.

Iako sam govori kako mu je suvremeno kazalište bilo dosadno i kako su na njega utjecali Lynch i Tarantino, kao pravi predstavnik nove evropske drame, McDonagh se bavi šokiranjem. I radi to, za moj ukus, najuspješnije. Jer za razliku od brutalnosti koja se prelijeva novom europskom dramom, u kojoj se bez zadržke mesari, siluje, muči, u kojoj krv pršti na sve strane, a sve se to po mogućnosti događa za vrijeme seksualnog odnosa, (ako ikako može, između brata i sestre, oca i kćeri, brata i brata čak!) dakle u kojoj se na najagresivniji način napada zadnje rezerve građanske svijesti, McDonagh se upušta u jedan sasvim drugačiji princip šokiranja. Počevši na rubu komedije, gradeći inteligentne i duhovite replike kojima se gađaju majka Mag i kći Maureen, on raščlanjuje jedan od najsvetijih odnosa pokazujući ga u njegovoj patološkoj ljubomori, posesivnosti i mržnji

koje ne prezaju ni pred čime, pa ni pred ubojstvom kao vrhuncem.

Podjele na "dobro" i "zlo" nema. Psihičko i fizičko nasilje, kao temelj odnosa majke i kćeri gradirajući tijekom drame, neprekidno nas drži u napetosti, tražeći od nas da se stalno opredjeljujemo pa iznova preispitujemo izbor.

Na površini, drama je o Maureen i Mag. Jedna, usamljena ženica u ranim četrdesetima, zapela u obiteljskoj kući na brdu, u društvenoj, emotivnoj pa i geografskoj izolaciji, s jednim jedinim, ali izluđujućim zadatkom - brinuti se o majci, udovici. Druga, Mag, беспомоћна je stara žena, naoko odustala od svega, gotovo nepokretna i nesposobna za život, s jednom jedinom zanimacijom - miješati se u život svoje kćeri i stalnim ga malim, pakosnim zahvatima držati pod kontrolom.

I tako jednostavno postavljeno, sa sasvim čvrstom klasičnom dramskom strukturom, mogli bismo se odmah staviti na Maureeninu stranu, ponadati se kad se u njenom životu pojavi susjed, emigrant, Pato Dooley i s njime šansa za novi život, razočarati se kad tu mogućnost Mag uništi... Jer nije teško zamisliti staricu koja, napuštena od ostalih, ovisi o jednoj osobi i počinje ju mrziti mrzeći svoju vlastitu ovisnost, svoju nepobjedivu starost. No, pažljivo sagrađena priča, vrlo brzo sije prve sumnje, tko je tu zapravo kriv? Radi li se zaista o podloj majci koja tiranizira kćer ili o psihički labilnoj ženi koju majka pokušava štititi od svijeta svojom pretjeranom protektivnošću... Do kraja predstave nećemo saznati jesu li Maureenine drastične metode kažnjavanja Mag (polijevanje vrućim uljem) nikle zaista kao kazna na Magino ključno miješanje u Maureenin život, ili su počele kao svojevrsni ispušni ventil u izoliranoj situaciji u kojoj se pravila deformiraju s beskrajnim produljivanjem jedne duge i neprirodne životne atmosfere.

U predstavi Iskon scene, upravo je ta napetost koja se poigrava s našim simpatijama i odbojnostima prema likovima najveća kvaliteta.

Bez ikakvih pretencioznih zahvata, povjerivši dobar tekst dobrim glumcima, redatelj Ivica Šimić pažljivo je i u svakom trenutku dosljedno sagrađio

klaustrofobičan svijet sa suptilnim nijansama u kolu odnoša gdje se obrana pretapa u nasilje, briga u paranoičnu kontrolu, laž u istinu, istina u laž.

Za tako izgrađene odnose, ključan je bio izbor glumaca koji su redom zablistali.

Na naslovnici engleskog izdanja McDonaghojih drama fotografija je Mag iz produkcije Walter Kerr Theatra. Ta je Mag naprosto prestrašna. Sva ona zloća koja u nekoliko navrata iscuri iz tog lika, ovdje je naglašena samom pojavom glumice koja je u svojoj fizičkoj antipatičnosti jednostavno zastrašujuća. Takvo podcrtavanje navodi na krivi trag i svakako pojednostavljuje problem drame. Nada Subotić, u predstavi Iskon scene, sagradila je taj kompleksni lik kombinirajući zloću, cinizam, opakost, zajedljivost stare manipulantičnice s blagošću majke, naivnošću žrtve te infantilnošću starice. *Nada Subotić je nadahnutom glumom, često svedenom samo na mimiku lica, na igru geste i pogleda, kreirala lik demonske snage i postojanosti.* (Hrvoje Ivanković, "Jutarnji list", 20. 3. 2001.)

No, lik Mag dobio je svoje pune dimenzije tek u stalnom nadmetanju s izvrsnom Ninom Erak-Svrtan u ulozi Maureen koja je tako dobro iznijansirala lik te nesretne usidjelice sa svojim izljevima komičnog prkosa, jezive okrutnosti i nekontrolirane, neživljene strasti. U odnosu s Mag, ona je prošla sva stanja, od žrtvovanja do naplaćivanja te žrtve u sadističkim ispadima. U odnosu s Patom pokazala je sve od djetinjaste zaljubljenosti, seksualne frustracije do očaja napuštenosti i sloma u definitivnoj samoći.

Duško Gojić kao Pato Dooley zaslužan je za sigurno najdirljiviji trenutak predstave. Lik Pata koji se izvukao iz depresivnog irskog okruženja i time se riješio potisnute agresije koja pritišće sve ostale likove, ostao je ipak duboko nesretan i usamljen na engleskom tlu, na kojem doduše ima posla, ali nema nikog svog. Njegov monolog, čitanje pisma u kojem izjavljuje Maureen ljubav i poziva je sa sobom u Ameriku, bio je tako iskonski ganutljiv, jedan od onih rijetkih trenutaka u kojima se iz svijesti potpuno gubi rampa i iluzija biva savršena.

Ronald Žlabur svojom kreacijom blago retardiranog seoskog dečka, pokazao je kako mlada, još

Nina Erak-Svrtan, Duško Gojić Snimila: Irena Sinković

jedna izgubljena generacija, nastavljajući nesreću, komplekse i bijes tolikih silnih generacija prije sebe, ispoljava svoju agresiju sasvim primijenjeno, prvim predmetom koji mu se nađe pod rukom na najprimjerenijem objektu mržnje, npr. "murjaku".

U malom prostoru kazališta Mala scena, svijet ovih likova smješten u jednostavnu realističnu scenografiju Dinke Jeričević (s kostimima Danice Dedijer), uspostavio je s gledateljem iskrenu i neposrednu komunikaciju, potičući emocije dubinskom energijom, bez ikakvih vanjskih šokova "na prvu loptu".

Ovom je predstavom Iskon scena zagrebačkoj sceni ponudila upravo ono što joj nedostaje. Inteligentnu suvremenu predstavu. Teatar koji je dobro promišljen, predano stvaran i temeljito kvalitetan.

Pa sad, valjda je to dovoljno. Valjda nisu potrebni specijalni efekti i golotinja na plakatima, nešto estradnih imena koji šetaju rubrikama novina, scenografija, glazba..., agresivna kampanja u kojoj se bezočno laže da se radi o nečem nikad dosad viđenom, kako na hrvatskom tlu tako u teatru uopće i ostali marketinški trikovi koji pokrivaju loše predstave. Valjda je dobra predstava sama sebi dovoljna reklama.